

1284
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

1

ՌԱԶՄԻ

ԲՆԱԿ

ԱԶԵՐՆԵՇՐ - 1942թ.

22977 Գրառի.

Խաչի քաղաք.

ԱՇՈՏ ԳՐԱԴԻ

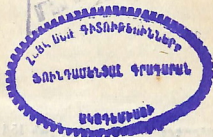
~~20027~~

ՌԱԶՄԻ ՔՆԱՐ

5563

A $\frac{I}{9495}$

~~4087~~

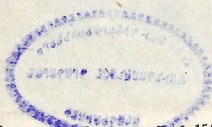

Ա. Զ. Ե. Բ. Ն. Ե. Շ. Բ.

Քաղաքական գրականության բաժին

Բաժու — 1942

Պատ. խմբագիր՝ Հ. ԱՄԻՐՆԱՆՅԱՆ

Ստորագրված է տպագրության 15/1 1942 թ.

23/8 տպ. թերթ, 1 տպ. թերթ. 62,016 տպ. նշ., 3³/₄ հեղ. թերթ:

ՁԴ 35. Ձևադր Պատվեր № 3959. Տիրաժ 2000

Տպարան «Կրասնի Վոստոկ», Պրոնների փողոց, № 80:

ԻՄ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՄԱՐՏԻ ՄԱՏՅԱՆՈՒՄ

Մարտ է բախտորոշ ու որոտընդոստ,
Այելի լավ է կորցնես բաղում ոստ,
Քան՝ կյանքիդ ծառը, ով իմ ժողովն էրդ,
Քո փառքին վայել մարտնչի՛ր ըմբոստ:

ԵՍ ՓՈԹՈՐԻԿՆ ԵՄ ԵՐԳՈՒՄ ՓՐԿԱՎԵՏ

Ահեղ մարտերի երգիչը բոցուն
Գոռ, փոթորկաբեր ամպրոտն է սիրում,
Երբ մռլթ երկնքի ամպե դարբնոցում
Խուլ կայծակները թրերն են սրում:

Երբ հոժ թռչալերը՝ հանց զորք անքանակ,
Պղտոր անհունի անծայր դաշտերով
Ճակատ են սուրում անթիվ վաշտերով,
Գրոհի գնում բանակ առ բանակ:

Երբ տարածվում է որոտքն ահաբեկու,
Հրետանին է երկնի զղրղում,
Համազարկերն են հզոր ահագնում,
Եվ սոսկավիթխար շանթերն են ճայթում:

Անձրեվի հեղեղն հաղարատարափ
Հանց ռազմադաշտում թափվող հորդ արյուն,
Գահավիթում է հախուռն, վարարուն,
Ողողում լեռներ, հովիտներ, քարափ:

Դադար է առնում հեղեղը, հետո
Խաղաղությունն է ծավալվում կապույտ
Եվ ծիածանն է երփներագ գոտով
Երկնով ցնծության կամուրջը կառուում:

Եվ արեգակը՝ հազին ծիրանի,
Հանց ազատության մանուկը լուսաչ,
Խաղում է խորքում երկնի վրանի
Ու ճառագայթում ժպիտ ու ճաճանչ:

Ես փոթորիկն եմ երգում փրկավետ,
Թող պայթի ամպրոպն անեղ վրեժի
Եվ շանթահարի, այրի առհավետ
Ողջ վտառները Հիտլեր հրեշի,

Որ առմիշտ մաքրվեք, անապականաք,
Օդ ապականված, ջրեր պղտորված,
Որ ազատ հողում ծուփով բարձրանաք,
Հասկեր մոխրացած, ծիլեր տրորված,

Որ հավերժ հնչես դու, հստակաբուխ
Աղբյուր—մայրենի երգ հրաշալուր,
Որ երթիկներից, հայրենական ծնւխ,
Հավիտյան ծփաս դեպ եթերը լուրթ,

Որ խաղաղության ասաղերի ներքո
Դու հավետ մնաս անվիշտ, երջանիկ
Հայրենիք, զովված բյուրավոր երդով,—
Ժողովուրդների դու հաշտ ընտանիք:

Ես փոթորիկն եմ երգում փրկավետ,
Պայթիլ դու, ամպրոպ արդար վրեժի,
Եվ շանթահարի, այրի առհավետ
Ողջ վտառները Հիտլեր հրեշի:

ՌԱԶՄԻ ՔՆԱՐ

Որոտում են շեփորները մարտական,
Հայրենական պատերազմի մեզ կանչում,
Ես թողնում եմ իմ քնքշագին լիրիկան
Եվ առնում քեզ, ռազմի քնար շառաչուն:

Հախուռն երգիր մեծ Միության բազմահոծ
Ժողովրդի հոգու ցասումն հրաբուխ,
Հախուռն երգիր մեր դայրույթը ակեկոծ,
Որպես հեղեղ ամենագոր, հորդարուխ:

Հպարտ երգիր մեր զորքի ուժն օվկիանոս,
Սովետական մարտկոցները անվրեպ՝
Ընդդեմ բոլոր վանդալների բարբարոս,
Ընդդեմ բոլոր վիշապների մարդակերպ:

Ռազմի քնար, երգիր բոլոր լաբերով
Ճախրանքները բազենների սրաթեվ,
Որ թշնամու գլխին շանթեր տեղալով,
Հրդեհում են նրա թունոտ որջը սեղ:

Հզոր երգիր հերոսներին դյուցազուն,
Որոնք ռազմի դաշտով, օդով ու ծովով,
Պատվի, փառքի դրոշներն են ծածանում
Ստալինյան անհատների կորովով:

Ռազմի շեփոր, երգիր բարձր, պղնձաձայն
Արդար ռազմը բոլոր արդար ռազմերի,
Թող ունի դնեն քեզ և՛ ցամաք, և՛ օվկիան,
Մեր հաղթության ծառավ ավերն աշխարհի:

Ռազմի քնար, նվագներով զուշակիր
Մահն անխուսափ խելացնոր Հիտերի,
Գերեղմանիւր նրան, հզոր իմ երկիր,
Ոնց թաղեցիր Բոնապարտին ամհիսի:

Ռազմի շեփոր, հնչեցրու զրնգուն
Նվագները դափնեպսակ գալիքի,
Հավատում եմ նրան հողով աննկուն,
Հավատում եմ ես մեծազոր մեր զենքին:

ԲԱՐԻ ԵՐԹ

Սրտիս խորքում զսպում եմ
Արցունքներս, չեմ լալիս,
Առանց լացի եմ ճամբում
Ես պատերազմ իմ բալիս:
Կանաչ, կտրիճ իմ որդի,
Ես ճամբիդ չեմ հեկեկում,
Որ թշնամին չտեսնի
Արցունքի ցող իմ աչքում:
Կանաչ, կտրիճ իմ որդի,
Անվախ գնա դու մարտի:
Գնա էնպես կռիվ տուր,
Որ թշնամու մերը լա,
Էնպես կռվի, որ մեկ էլ
Կռիվ չգա մեզ վրա:
Օձը երբ որ տաքանա,
Գլուխը դուրս կհանի,
Որդի, վատ է սեվ օձից
Մեկսիրտ, սեվթույն թշնամին:
Կանաչ, կտրիճ իմ որդի,
Գնա իժին դու ջարդիր:
Դու իմ միակ որդին ես,
Դու իմ միակ զավակը,

Քո հարազատ եղբայրն է
Ամբողջ Կարմիր Բանակը:
Նա քեզ մարտի գնալիս
Կապահալանի եղբոր պես,
Դու էլ, անդա՛յ իմ բալես,
Զխնայես երբեք քեզ:
Եղիր նրան թե՛վ, որդի,
Յոթ սարի ետե՛վ, որդի:

Ով կտրի՛ճ է, ով անահ,
Նա է կռվում միշտ հաղթում,
Մեր քաջ Դավթի մոր նման
Քաջությունն հմ քեզ մաղթում:
Ես օրհնում եմ է՛ն սուրը,
Որ Ստալինն է քեզ տալու,
Դալար ֆնա քո կուռը՝
Է՛ն սուր թուրը կրելու:
Կանաչ, կտրի՛ճ իմ զավակ,
Գնա՛ գեպի հաղթանակ:

Գնա՛, քեզ հետ գալիս է
Քո հարսիկը գեղանի,
Թե վերք ստանաս, քո վերքին
Նա կդնի սպեղանի:
Հաղթանակով դուք կգաք,—
Պսակի շոր կկարեմ,
Ճերմակ վարսիս կարմիր քող,
Զեր հարսանքում կպարեմ,
Բարի երթ, իմ որդիներ,
Ձեզ էլ, ձեր կուռ երթին էլ:

ԱՆՄԱՐ ԱԶՔԵՐ

Մի վերաժող կարմիր մարտիկի, որը
վճռականորեն հրաժարվում էր պատաս-
խանել ռազմական ընդլծի հարցերին,
Փաշխատ սպայի հրամանով ձեռքերը
կտրել են եվ աչքերը հանել:

(ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԻՆՖՈՐՄԱՑՈՒՐՈՅԻ
ՀՈՒԼԵՍԻ 12-Ի ՀԱՂՈՐԴՈՒՄԻՅ):

Սեվ հորդաները հիալերյանների
Սեվ ավիններով աչքերն են փորում
Գերված մեր մարդկանց, մեր զինվորների:

Նրանք փորում են այն աչքերը լույս,
Ուր ցուցվում էք, իմ հայրենիքի
Լճակներ փրկուղ, երկինք աստղահյուս:

Նրանք փորում են այն աչքերն անխառ,
Ուր ծփում էք դուք, արտեր, այգիներ,
Դուք իմ հովիտներ չքնաղ, չնաշխարհ:

Նրանք փորում են աչքերն այն բերկրուն,
Որոնք տեսել են տլայծառ բախտն իրենց
Մեծ Ստալինի պայծառ հայացքում:

Նրանք հանում են աչքերն այն վճիտ,
Որ երջանկության պարտեզներն մեջ
Ձեն տեսել երբեք արտասուքի շիթ:

Նրանք հանում են աչքերն անարատ,
Որ հավետ լի են, հավատ լենինյան,
Քո հույզով, հույսով ու լույսով առատ:

Կուրացնում են աչքերն արծվենի,
Որ միշտ նայել են, հսկել են արթուն,
Քո եղերքները, երկիր հայրենի:

Մութով են լցնում աչքերն այն հստակ,
Որ ժպտում էին ծաղիկների պես
Ծաղկանոց երկրիս արեգակի տակ:

Բայց ով մի անգամ արել է տեսել,
Նրա աչքերը, խավարամոլներ,
Ոնց էլ խավարեք, կմնան լուսե:

Անկար եք ջնջել սրով, սվինով,
Ինչ որ գրվել է մեր աչքերի մեջ
Մեծ ճշմարտության ոսկե վրձինով:

Մենք ձեզ նայում ենք ժողովրդական
Արդար վրեժի, ցասման աչքերով,—
Դժոխք է սպասում ձեզ դանթեական:

Իսկ մեր աղագան պայծառանշույլ
Աչքերով ամբողջ աշխարհի վրա
Կշողմ, իբրեւ անմար աստղաբույլ:

Խավարի ծնունդ խավարամոլներ,
Լսեք, պոետը հեռատես գուշակ
Ձեզ գուշակում է խավար շիրիմներ,
Հավետ նղովված ու անհիշատակ:

ԲԵԼՈՌՈՒՍԱԿԱՆ ԳՅՈՒՂԱԿ

Այստեղ կանգնած էր մի ճերմակ գյուղակ,
Ծառախմբերով շրջապատված,
Երթիկներիցը ծուխն օղակօղակ
Ծփում էր դեպի երկինքը բաց:

Զինջ մանուկները զվարթ երամով
Ձուկ էին որսում, առած կարթեր,
Վրանի տակին ոլորտների մով
Սլսլում էին անափ արտեր:

Եվ հազած հարսի շորեր ծաղկավոր,
Այգում ժպտում էր կեռասենին,
Եվ օրորվում էր մտերիմ ու խոր
Ականջը առվի արծաթ ձենին:

Սաղերը ճերմակ ամպերի նման,
Անարատ, անդորր, անվիրշտ գետում
Լողանում էին խինդով անսահման,
Նախիրն էր հածում կանաչ հովտում:

Թավ կեչիկների զրկում զովաշուք,
Բլուրի լանջին մի գեղանի,
Պաղ հողմերի հեռ խոսում էր անհող
Հողմաղացն՝ արծիվ երկթեվանի:

Բարդենիների դադաթին անհաս
Հովիկն էր պարում բույրով ծածան,
Վճիտ էր կյանքը, ոնց մանկան երազ,
Երվներանդ, ինչպես մի ծիածան:

Սպանդի թաթը ողջը ավերեց
Շրապներների շանթ բոցերով,
Անարգ ոսոխը ողջը ավարեց,
Ու մոխիր ցանեց շեն դաշտերով...

Բերեղինայի ջրերը անամպ
Վրդովեց արկով ու ահանով,
Հողն օծեց անմեղ մարդկանց արյամբ
Եվ ապականեց օդը թույնով:

Բեղոուսիւ, հարազատ երկիր,
Ուխտել ես առնել վրեժ անհուն,
Հանուն քո կյանքի, հանուն երգի
Եվ դավակների քո լուսանուն:

Քաջ ժողովուրդը, որպես վիթխարի,
Հավերժ համերաշխ ու կռու անտառ,
Այս ամպրոպային, մրրիկ օրերին
Ճակատամարտ է մղում արդար:

Եղբայրական հոգ, կռվին քո վառման
Դափնե հաղթանակ, փառք արեվոտ,
Կռվիր ու փյունիկ թռչունի նման
Մոխիրից հառնիր մի առավոտ...

ՀԱՅՐԵՆԻ ԾԱՌ

Խրճիթի առջև ծփում էր ծառը
Գեղեցիկ, վերձիգ ու բազմատերեւ,
Երկինք էր հասնում նրա կատարը,
Խմում էր նա քո շողերը, արեւի:

Ճյուղերի վրա ճովողում էին
Թռչուններն ուրախ, կանաչ զարուհի,
Զովիկ շվաքում միշտ խաղում էին
Մանուկները շեկ՝ նման հասկերի:

Ծառը ունեւոր հար արեցին նրանք,
Տաղալից գետին նա որպէս մի զի
Եվ ածուխ դարձավ՝ թեւերին կրակ,
Աչքերում մահը ճերմակ խրճիթի,

Եվ մանուկների այն լուսազանգուր,
Որ խայտում էին իրա շուքերում
Ու շողում ինչպէս աստղերը մաքուր
Անամպածրար երկնի ծալքերում:

Բելոռուսն առավ իր հրացանը
Եվ սրտում եւլ ոխ, եւլ դայրույթ անանց,
Բռնեց անտառի ծանոթ կածանը, —
Քանի կենդան է չի ների նրանց:

Քանի կենդան է քաջ պարտիզանը,
Դարձ հրձիգներից վրեժ կհանի,
Որ մոխրից հառնի հայրենի տունը,
Հայրենի ծառը՝ դալար հովանի:

Վրեժ մեր կյանքի ծառերի համար,
Մեր մարդկանց համար և հարազատ տան,
Մեր երկրի համար, որ հայր է ու մայր
Ժողովուրդների և իմ խնդուլիցան:

ՍԼԱՎՈՆԱԿԱՆ ՍՈՆԵՏՆԵՐ

1. ՄԻ ԲՈՒՌ ՀՈՂ

Հայրենիքից հեռանալիս Շոպենին
Ընկերները, իբրեւ նվեր մի անգին,
Հայրենական հովտից հուշով քնքշազին
Սափորի մեջ մի բուռի չափ հող բերին:

Եվ Շոպենը սրտում վիշտը անմեկին,
Գեղերելով բազում քաղաք, բազում հող,
Պահպանում էր ու պաշտում էր մի բուռ հող,—
Այնտեղ տեսնում հայրենիքը կաթոզին:

Տիեզերական երաժիշտը նվագով
Ե՛վ սրտալուր, ե՛վ նրբենի, ինչպես հով,
Ազնիվ թախիժն, ազնիվ սե՛րը երգեց,

Եվ այն մի բուռ հողը, որ իր հողն էր մեծ,
Եվ երբ մեռավ օտար երկնի տակ անշող,
Իր աճյունին պսակ հղավ մի բուռ հող:

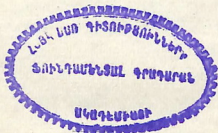
2. ՊՈՒՇԿԻՆ ԵՎ ՄԻՑԿԵՎԻՉ

Ազատութեան երկու երգիչ սրտագործով,
Ալաւոնական երկու հանճար արեգական,
Դուրս են եկել շիրիմներից վսեմական
Եվ շրջում են մութ Նեվայի եզերքներով:

—Ազատութիւնն փայփայեցինք մեր երգերով,
Դուշակեցինք սերունդների լույս ապառան,
Եվ նա եկավ մերիկներով հերոսական,
Ստրկութեան շղթաները թոթափելով:

Արդ, մեր ցեղի ախոյանը հին, վաղեմի,
Մոլեղնում է կապանք դնել մեր ազգերին,
Ե՞րբ է գերվել ազատ ոգին սլավոնի:—

Բարձրանում են, նման անանց անտառների
Ազատութեան զորազնդերն արդարամարտ,—
Նրանց հետ է մեր արյունն ու երգը հպարտ:

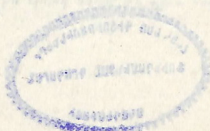
3. ԱՆՆՈՒՍԱՓԵԼԻՆ

Հիտլերական հելուզակներ արնաթաթափ,
Հեղեղ-հեղեղ դուք հորդում եք մեր մայր Ռուսիան,
Մայր Ռուսիայի ստեպները լայն, անսահման
Ներծծում են հեղեղները ձեր նենգազամ:

Հին դարերում նրանք տեսան անհուն, անբավ,
Աշխարհավեր երամակներ թշնամական,
Նրանց խորքում գերեզմանվեց Ոսկե հորդան,
Մոնղոլական բանակները անդարշավ:

Հերթը այսօր ձերն է, իժեր, դուք հորձանեք,
Հովիտներով ծավալվեցեք, արնով արբշիւ,—
Միայն այստեղ պիտի անդարձ դուք կործանվեք:

Միայն այստեղ, այս լայներում անծայրածիր,
Պիտ ցամաքեն հեղեղները ձեր անպատում,
Ոնց առուններ ավազանիստ անառպատում:

4. ԱՆՄԱՀՈՒԹՅՈՒՆ

Եվ հրդեհը ինչպես հազար զլխանի գեւ
Գրադարանն առավ երախն իր ահռելի,
Գրքերն, ինչպես կարապները ճերմակաթեւ,
Հեծծում էին բոցերի մեջ զարհուրելի:

Հեծծում էին, հեծկլտում հազարահեւ
Հուրերի մեջ եղեռնագործ հրձիգների,
Վառվում էին ու մոխրանում ինչպես տերեւ
Երկերն արեւ Տոլստոյի ու Հոմերի:

Պոեմները Միցկեւիչի, Լերմոնտովի,
Գրկախառնված տերցիններին դանթեական,
Այրվում էին, խոսում ինչպես ամբողջ մովի.—

- Մի ցնծացեք, բարբարոսներ գերմանական,
Մեզ չի այրի ոչ մի հրդեհ մառ, ամենի,
Բայց ձեզ, գիտցեք, սպասում է մահ գեհենի:

5. ԿՐՆՄԼ

Կրեմլ, Կրեմլ աստղապսակ ու հոյակապ,
Աշխարհում ռը աշտարակն է քեզ չափ վսեմ,
Վատաճեների սլահին եղար դու անտաճնասը,
Տեսար մահը ոսոխների նենգ ու նսեմ:

Հողի տակ էլ թող հաղթական քայլքդ լսեն,
Սարսեն նրանք քո զարկերից ահագնաթափ
Եվ չերազեն քեզ գրավել, ամրոց լուսե,
Սերունդների հերոսության անառիկ անի:

Ճերմակաքար մայր Մոսկվայի փնռք երկնասույզ,
Յուրաքանչյուր աղյուսը քո վեհ է և սուրբ,
Հանց լենինի դամբարանը մարմարահյուս:

Քո աստղերից սուտակեղեն, հավերժարորդ
Ճառագում է անմար լույսը Ստալինյան,—
Ողջ ազգերին նշում ուղին ազատության:

ՎԻՐԱՎՈՐԻ ԵՐԱԶԸ

Ես երազում խաղում էի մանկության
Անտառային լճակի մոտ երկնամով,
Կեչիները զուգել էին իմ ճամբան
Ոսկեփետուր տերեւների երամով:

Շուշանների սափորներով սպիտակ
Ես ջուր էի խմում լճից հայրենի,
Կաթի նման ջուրն անուշ էր ու հատակ,—
Հրճվում էր հողիս, ինչպես աղափնի:

Խնդությունից քույրիկ էի ես կանչում
Աշնան հովին, որ մազերն էր իմ շոյում,
Խարտյաշ կեչին ինձ եղբայր էր շշնջում,
Մանկան նման ցնծում ոսկե շորերում:

Դղրդյունով հրեաանու ահավոր
Ես արթնացա երազներից լուսավառ,
Խրամատում պառկած եմ ես վիրավոր,
Աչքերիս մեջ մահվան մշուշ ու խավար:

Կեչիների պերճ անտառը ոսկեպար,
Իմ մանկության օրորոցը հողեթով,
Սուգ է անում հրդեհներում մութ ու մառ,
Ծածկվում տխուր մոխիրների կույտերով:

Կարծես նա էլ հրձիգների ղեմ հրեշ
Մահանալով աղաղակում է վրեժ:

ԴՈՒ ԱԶԱՏՈՒԹՅԱՆ ՔՈՒՅՐ ՀԱՎԱՏԱՐԻՄ

Ծիծղուն ցնծում էր ծաղկածով մարգը
Հինավուրց Դենպրի խաղաղ եղերքին,
Տրորեց տանկը, ավերեց արկը
Ծաղկածով մարգը չքնաղ եղերքին:

Անդորր ննջում էր ըմբոստ գուսանը
Դարնանաշքեղ բլրի գագաթին,
Շիրմին բացվում էր ամպե շուշանը,
Ուրախ ծփում էր սպիտակ բարդին:

Ոսոխն անարգեց երգչի շերիմը,
Ոսկե Ուկրաինան արավ ոտնատակ,
Դենպր, մռնչն վրեժի հիմնը՝
Ահեղաշառաչ, ինչպես ծոփն անտակ:

Դենպր, մռնչն ու ալեկոծվիր,
Դուրս եկ ամերից քո թշնամակոխ,
Հեղեղիր բոլոր բները օձի,
Մի թող նա պղծի ջուրդ լուսաշող:

Մի թող քո որդոց արյունով օձի
Քո եղերքները ոսոխը լպիրշ,
Մի թող թշնամու արյունաշուրթ ձին
Վիշապի նման սուրբ ջուրդ ըմպի:

Օ՛, ուկրաինական ստեղները մայր,
Դու աղամանդե բարբառով կանչիր
Դո զավակներին անթիվ, անհամար,
Թող նրանք հանեն սուրբ մահավճիռ

Ոսոխի համար՝ ծնունդ գեհենի,
Մատնիչի համար չար, հայրենադավ:
Ինչպես ջրհեղեղ, ինչպես մի թաթավ
Դնեպր, հեղեղիւր նենգ ծովահենին:

Դաժան թշնամին քո հնամենի
Ռոքիդ գրեւ է կապանք ու շղթա,
Թոթափիւր շղթադ, հեղեղ հայրենի,
Թոթափիւր, կրկին աշխարհին ժպտա:

Վայել է, միթե, որ լինի գերի
Մայրն աղատասեր խրոխտ Տարասի,
Մայրը Շչորսի կուռ, անպարտելի,
Մայրը Բոգդանի քաջ ու քաջասիրտ:

Նրանց սրբազան աճյունները ողջ
Վրեժխնդրության խոսքն են բարբառում,
Թնդում է նրանց ձայնը մարտակոչ
Մայր Ուկրաինայի հարթություններում:

Այն աղատատենչ ձայնին ունկնդիր,
Հառնում են ահա բազում զորագունդ,
Շարժվում են ահա բանակներն ընտիր,
Պարտիզանական զնդեր ահարկու:

Սլավոնական գետերը բոլոր
Խառնվում են իրար, Վիսլայից մինչեւ

Դունայը վրդով, ու վռլզան ոլոր,
Մինչ Բերեզինան ծփուն, հողմահեղ,

Մինչ սահանքները քո հեղեղակոծ,
Դնեպը, սլավոն հորդ գետերի քույր,
Ծփա ծովի պես, մղիւր քո որդոց
Հաղթանակների, փառքի կենսաբույր:

Ե՞րբ ես դու գլուխ թեքել օտարին,
Որ այսօր թեքես, ահեղավաղ գետ,
Դու ազատության քույր հավատարիմ:
Ազատությունը քեզ հետ է հավիտ:

ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Ամենից առաջ ապգմիկ եմ ես,
Ուր էլ որ լինեմ, հայրենի հող,
Անձնուրաց հերոս Ջաղայեվի պես
Կապաշտականեմ քեզ կրծքով անդող:

Երկիր, քեզնից ենք անհուն ուժ առնում,
Խնչպես էն հսկա Սվյատագոր,
Որ բազումներում հողի ուժն անհուն
Հաղթեց բյուրավոր թշնամու գոռ:

Դու ես ինձ սնել մայրական կաթով
Եվ ես երգվում եմ այս վեհ սլահին,
Կռվել ու հաղթել քո սուրբ հավատով,—
Ոսոխին նետել վիհը մահի:

Երբեք չես լինի դու ոտքի կոխան
Շուն Ֆաշխատների հորդանների,
Միշտ ալ դրոշներ սլիտի փողփողան
Բո ազատածուխ սահմանների:

Հավետ Ստալինի պայծառ անունը
Պիտի մեր ուղին վառ փարոսի,
Ձենք թողնի, որ մեր ծաղկուն դարունը
Տրորի սև ձին բարբարոսի:

Հայրենիք, Ստալինը հաղթանակն է մեր,
Նրա հետ չկա մեզ պարտություն,
Կովենք աներեր, կովենք անվեհեր
Ժողովրդական արդար մարտում:

Իմ ջհնել արյան ամեն մի ցողով
Նրդվում եմ ես քեզ, հոգ հայրենի,
Նրդվում եմ Շչորսի շիրիմի հողով
Միշտ լինել որդին քո արժանի:

Ամենից առաջ ռազմիկ եմ ես,
Թեկուզ և լինեմ սրախողխող,
Անձնուրաց հերոս Չապայևիի պես
Կաշապանեմ քեզ կրծքով անդուդ:

ԱՐԾԻՎ ՕԴԱԶՈՒՆ

Քաջարի օդաչու Հ. ԱՆԻՆՎԻ հիշատակին:

Երբ նա եղել է զանգուր պատանի,
Աղաջնիկներ է պահել կապուտակ
Եվ երազել է դառնալ աղաջնի,
Թռչել ամպերում թեթեւ, սպիտակ:
Աղաջնիկները բարձր տանիքից
Նա թռցրել է ոլորտը մավի,
Նայել է նրանց կարոտով անբիծ
Եվ երազանքով հակինթ հարձովի:
Աղաջնիկները ճախրել են օդում
Ու թափահարել թաշկինակ թեփեր,
Ապա իջել են ոլորտներից առն
Ու նրա թիկնեղ ուսերին նստել:
Գզվել է նրանց հախուռն հրճվանքով,
Փիրուզ աչքերը սրտանց համբուրել,
Աղաջնիկները մեզմ գվգվանքով
Նրա ափի մեջ հատիկ են կերել:
Հետո նա նրանց դրել է վանդակ,
Զինկոմիսարիատ տարել բոլորին,
Նվիրել սիրով ու խինդով անտակ
Մեր սահմանապահ քաջ զինվորներին:
— Առեք թեփավոր իմ զինվորներին,
Որպես փոստատար կտրիճների խումբ,
Միայն խնդրում եմ, կոմիսար քեռի,

Ինձ ուղարկեցե՛ք դուք այրոսկումը:
 — Ես փափագում եմ դառնալ օդաչու,
 Մանուշակամով երկնի կամարում
 Սավառնել, ինչպես թևավաթախ թռչուն,
 Աղափսիներն են ինչպես սավառնում:
 Եվ նա՛ պատանին չքնաղ Հարավի,
 Հասել է մի օր իր երազանքին, —
 Թռել է երկնի ոլորտը ծավի,
 Նման հեքիաթի խիզախ Իկարին:

* * *

Առաջին թռիչք, սրտի առաջին
 Թրթիռ թևավոր, անառի խնդություն,
 Երկինքը, ինչպես հարազատ մի տուն,
 Իր զիրկն ընդունեց ջահել կտրիճին
 Եվ կարծես ասաց. — Բաց են քո առաջ
 Իմ կապույտների լայներն ընդարձակ,
 Օդաչուներին արի, համարձակ
 Երկյուղալի չեն մըրբիկ ու շառաչ:
 Օրհնում եմ ես քո գալուստը, որդի,
 Մորից ծնվել ես թռչելու համար,
 Լողան օվկիանում մետաքսե օդի,
 Շողան եթերում արեվակամար:

* * *

Արի օդաչուն մովում եթերի
 Դանի՛ սխրալի թռիչք կատարեց,
 Երբ նայեց բարձրիկ սարի կատարից,
 Գովերգեց նրան արքան հավքերի.
 — Դ՛հա ես երկնքի տերն, — արծիվն ասաց, —
 Ես քեզ եմ զիջում իմ գահն արքենի,

Սալառնիւր հաւեա լայն թիւերդ բացի
— Արդար ես, արծիւ, — ասաց աղաջնին:
Թռչող պատանին հարազատ երկնում՝
Իր թռիչքներից ուրախ ու գինով՝
Վեհ բարձունքների վեհ հիմն էր երգում.
— Երգվում եմ ես ձեզ, հայրենական մոլ,
Հայրենի արտեր վարում ծփացող,
Հայրենի հավքեր, հովեր հայրենի,
Խոտերին իջած դարնանային ցող,
Եվ քեզ, արեգակ, գլխիս հովանի,
Մարտերում լինել արի և տոկուն,
Հայրենի հողի համար մարտնչել
Իսկ թե հարկ լինի՝ գնդակն իմ կրծքում՝
Հերոսի մահով գերեզման իջնել:

* * *

Ռազմի երգումն հանդուգն սրտում,
Պատերազմ սուրաց օղաչուն ջահել,
Հոգում վառվում էր բոց առելություն,
Վրեժն էր այնտեղ բորբոքում ջահեր:
— Դուք սողուններ եք, ֆաշիստներ դժնի,
Ի՞նչ ունեք կապույտ բարձունքի վրա,
Ի՞նչ ունեք անբիծ երկնում հայրենի,
Ձեր տեղն է միայն շիրիմը մոայլ:
Քանի կենդան ենք, չենք թողնի, իժեր,
Մեր օդն ու ջուրը դուք ապականեք, —
Ասաց, արձակեց կայծակների շերտ
Եվ բոցավառեց անգղներին նենգ:
Եվ նրանք կորան հրում ու ծխում
Եվ բեկորներով փլվեցին գետին,

Պիղծ ոսկորներն են նրանց դեռ նեխվում
Մեր հողում; ափին մայր Վոլգա գետի:

Արծիւ օգաչուն մի օր էլ մենակ
Ընկավ երամի մեջ ուրուրների,
Նրանցից հնգին արավ փլատակ,
Սակայն տուն դարձավ արյուն թեվերին,—
Մահացավ, ինչպես արծիւն է մեռնում
Իր հայրենական լեռան գազաթին,
Հայացքը սուգած երկնքի հեռուն,
Սրաթեւ ճախրող իր ընկերներին:

ԲԱԺԱՆՄԱՆ ԺԱՄԻՆ

Անշատման ժամ է, հրաժեշտի ժամ,
Սիրտը լալիս է, ինչպես նուրբ շուշան:

Ծովաչ աղջիկն է հեկեկում միգում,
Յարը ձին հեծած ճակատ է մեկնում:

Վրնջում է ձին կայծակնասամբակ,
Ասպանդակներն են փայլում շողարձակ:

Աղջիկը թափով սանձիցը բռնում,
Զիռ ալեծուխ բաշն է համբուրում:

Ապա ասում է իր սիրած տղին.
— Թող իմ փափազը զուգի քո ուղին:

Ուր էլ որ լինես, ինձ չմոռանաս,
Կկոխես հանդուգն ու տուն կդառնաս:

Սրտիս ծալքերում սերգ հրածին,
Կսպասեմ պայծառ քո վերադարձին:

Կսպասեմ, ինչպես կանաչ ուռենի՝
Բուսած եղերքին հայրենի Դոնի:

Երբ մարտի դաշտում նայես երկնքին
Եվ տեսնես աստղեր վառ ու քնքշազին,

Կհիշես, այն իմ աչքերն են ցուլուն,
Նայում են երկնից քեզ սիրով խորունկ:

Նայում են տեսնեն՝ քանիսն ես մարտնչում,
Քանիսն թշնամու ետեվից թռչում,

Սուրբ մխրճում նրա կուրծքը սեւ,
Իմ արի հեծյալ, արշավասույր սեր:

Խոսում է աղջիկն, աղամա լալիս,
Սրտի երկնքից անձրեւ է գալիս.

Կապույտների տակ վաղ լուսաբացի
Տղան փարվում է իր նշանածին,

Գլուխը զրկում, արցունքը սրբում,
Հաբուրում խարտյաշ գանգուրը ծփուն:

— Մի՛ լա իմ անուշ, քնքուշ ուռենի,
Բուսած եղերքին հորդահոս Դոնի:

Կայծակե սրիս շողյունը վկա,
Կկռվեմ արի, ինչպես մի հսկա,

Հայրենի կռից երբ վերադառնամ,
Հարսանիք կանենք և խնճույք գարնան,

Ե՛վ տոն կլինի, ե՛վ ուրախություն
Կաղաչի ձորում, շուշանի հովտում,—

Ասում է տղան ու ասպանդակում,
Ձին քառատրոփ սուզվում է միգում:

Ձիու դոփյունը աղջկա սրտում
Հնչում է ինչպես մի քայլերի թնդուն:

ԴՈՆԻ ԵԶԵՐՔԻՆ

Բարդենին որպես կանաչ շատրվան
Ցայտում էր դեպի եթերը մավի,
Բարդենու շուքում գրկել էմ նրան
Սիրով ու հրով հակինթ հարավի:

Նայել էմ նրա աչքերին լճյա
Ու նրանց խորքում պատկերս տեսել,
Խաղաղությունն էմ ես տեսել անչար
Եվ երանությունն անալի ու լուսել:

Նրա մազերը ինձ միշտ թվացին
Ոսկեղեն խոտի բուրումնավետ լաստ,
Եվ համբույրների շաղով ցողեցի
Եվ սիրուց լացի հույզով հողմասառտ:

Հովտի ծաղկունքը վկաններ եղան
Մեր ուրախության արծաթաքրքիջ,
Ինչպես խոտերին նստում է եղյամ,
Այնպես մեր սրտին իջավ սերը ջինջ:

Եվ մենք երգվեցինք ալեծուխ Դոնին
Ալեծուխ սիրով սիրելու իրար,
Սիրո աղամլին, սրտի աղամլին
Երգ էր գվգվում բարդենու վրա:

Եվ ինձ թվում էր բարդենու շուքում
Մարիան պիտի որդուս օրորի,
Զքնաղ երազն էր թռչում իմ հողում
Բոլոր գույներով խաղաղ օրերի:

* * *

Ո՞ւր է Մարիան, ո՞ւր է սպիտակ
Իմ ստանիցան, տունը հայրենի,
Ողջը թաղեցին մոխրոնների տակ
Բարբարոսները նենգ ու վայրենի:

Ավերվեց աշխիւ հայրենի, շքեղ,
Որտեղ սոխակն էր քնքուշ կարկաչում,
Եվ լուսնկան էր հանց պայծառ կանթեղ
Ծառերի գլխով ցուլով շրջում:

Արկերի բոցից արհավիրքային,
Աճխացավ բարդին կանաչ շատրվան,
Աղաքները թեկաթափ ընկան
Լալով իմ սերը ջինջ, գարնանային:

Ո՞րտեղ է հանգչում աճյունդ փոքրիկ,
Մարիա, իմ սեր մեռած, մոխրացած,
Երգվում եմ ես քեզ, խոշտանգված քույրիկ,
Երգվում եմ մեր սուրբ հողին կռացած,

Իմ սուրբ ես չեմ դնելու պատյան
Քանի մեր հողում դեռ կա բորենի,
Քանի նա ծարավ մահի ու արյան
Ապականում է ափերն հայրենի:

Ես չեմ իջնելու նժույգիս թամբից,
Մինչև իժերին չջնջենք խաղառ,

Վրեժի հնք ուխտել արդար ու անբիծ,
Վրեժի հրգով դիր ինձ ճանապարհ:

Իմ սրտի հովտի քնքշազին շուշան,
Թե իմ սրբազան ուխտը ես դրժեմ,—
Սուրբ սերդ թող ինձ լինի անարժան,
Թող ինձ նզովի մայր Դոնը վսեմ:

ՄԻԱՅՆ ԹԵ ՀԱՂԹԵՔ

Հարսն ասես բուրդ չե, խաս ձյուն է զգում,
Նանը քնքշությամբ իլիկ է մանում,
Իլիկ է մանում, բարակ թել անում,
Սպիտակ թելից գուլպաներ հյուսում:

Հյուսում է, հյուսում ու մաքով թռչում
Դեպի ճակատը՝ զրկում յոթ սարի.
— Հարսիկս, երեսիկ դառնայի թռչուն,
Թռնեսի մոտն իմ սիրած բալի:

Իմ զինվոր բալին զիրկս առնեսի,
Համբույր ցողեսի ճակատին շիտակ,
Իմ ձեռքով էս տաք գուլպան հագցնեսի,
Թեկուզ հանգչեսի հետո ոտքի տակ:

Ախ, էնպես խորն եմ բալիս կարոտել,
Կարծես չեմ տեսել ես հազար տարի,
Գլխիս մազերը դարձան ճերմակ թել.—
Ձյունների հյուսքեր սարի կատարին:

Բալես զրում է,— Անհող կաց, նանի,
Գուլպաներ արն դասակիս համար.
Նանը, կտրիճս, քո չարը տանի,
Կանեմ, ութ ջուխտ չէ... հարյուր ու հազար:

Մենակ թե, բալենք, արի, արծվենի,
Թաղենք աշխարհի չար մարդագայլին,
Մի թողենք պղծի հողը հայրենի,
Հաղթենք, տեր կացենք ձեր հանդ ու կալին:

Հաղթենք... Հաղթության կարմիր դարունքին
Ինչպես ծիծառներ երամ առ երամ
Շրթներով վրա երգ երանության
Դարձենք, ձեր բույնը շենցրենք կրկին:

Ձեր վերագարձն են հաղթանակաբեր
Փափագում, տենչում մայրեր բյուրավոր
Եվ լուսաթաթախ հարսեր, մանուկներ,
Նանիներ՝ բարի ու սրտահատոր:

Նանը խոսում է իրա սիրասուն
Երազների հետ այնքան ցանկալի,
Իլիկ է մանում, գուլպաներ հյուսում,
Քնքշանքով ճամբում հեռավոր բալին:

Թող նա իր ըմբոստ ընկերների հետ
Հագնի, չմըսի ցրտում ու ձյունում,
Ձենքով, զրահով փշրի թշնամու
Ժանիքն՝ արյունի ծարավ, չարաղետ:

ՋՄԵՌԱՅԻՆ

Сыны снегов, сыны славян...

М. Ю. Лермонтов.

Ջյունը պատել է Ռուսաստանն արար,—
Հյուսիս, արեւմուտք, հարավ, արեւելք,
Ջյուների միջով առանջ ու առանջ,
Ով Ստաւրիւնազուն զորքեր սրամերկ:

Ջյունի պէս թափեք թշնամու գլխին
Սրերի շանթեր, հրերի հեղեղ,
Ոսոխը հողմ է ցանել ոխերիմ,
Թող հիմա հնձի փոթորիկ ահեղ:

Փռչեղեն ձյունի ամպերը նրան
Մահու պատան են հյուսում սպիտակ,
Ով թուր է հանել աշխարհի վրա
Թրից ընկնում է, նեխվում ձյունի տակ:

Հարազատ ձյուներ, հարազատ ձմեռ,
Ձեր արգանդներից ծնվում է անմեռ
Գարունն անթառամ հաղթանակների,—
Դովք դափնեպսակ մեր բանակներին:

ԱՐԻՈՒԹՅՈՒՆ

Հետախույզները ճանապարհ ընկան
Անտառի միջով սիւս ձյունասքող,
Երկնում ցուում էր ձմռան լուսընկան,
Մազերին առած մեզը որպէս քող:
Հետախույզները արահետներով
Խրամատներին քնած թշնամու
Մոտեցան անտես, լռիկ որպէս հով,—
Այնպէս անաղմուկ լոկ ձյունն է մանվում:
Հագած ձյունագույն զգեստ սպիտակ,
Մերված ձյուններին խորին անտառի,
Զննեցին նրանք ցատումով անտակ,
Բանակավայրը բարբարոսների:
Ապա խորական վագրի ոստյունով
Ցատկեցին հարբած պահակի վրա,
Զազիր մուռթը ծեփեցին ձյունով
Ու վայրկյանաբար փախցրին նրան:
Լուռ, որպէս ստվեր, կրկին հետ եկան
Ծանոթ ձորակով, եզրով անտառի,
Զիմացավ արթուն անտառը անգամ
Ոնց վերադարձան կտրիճներն արի:
Երբ լուսաբացին, ինչպէս այրուձի,
Թափով առյուծի սուրացին մերոնք,

Եվ հորդ հեղեղը արկերի բոցի
Տեղաց թշնամու վրա անողոք,—
Հետախույզների սրտերի միջով.
Ծփաց խնդուծյան մի հախուռն ալիք,
Խրոխտ զրոհի մրրիկի շնչով
Լեռնացավ նրանց կամքը անառիկ:
—Մահ ճիվաղներին,—գոչեցին նրանք,
Աչքներում կրակ՝ կռիվ սլացան,
Խոսեցին մեկեն հրանոթ, նռնակ,
Անխափան ական, սվին, հրացան:
Քանի հայրենի դաշտերի վրա
Սողում է թեկուզ մի իժ հիտլերյան,
Մեր կուրծքը դարձրած վահան ու զրահ,
Մենք վարելու ենք մարտ հայրենական,
Որ դու, հայրենիք, մնաս լա՛յն, շքե՛ղ,
Անկապա՛նք, ազա՛տ և շռալազա՛նդ
Եվ կյանքդ հոսի որպես մի շքերթ
Եվ ամպ չնստի դեմքին քո զվարթ:

Գ Ր Ո Ն

Ստեպաների հողմերի պես սուշլ, թեթե,
Արշավում են նժույգները սրաթեփ:

Նժույգների կուռ պայտերից հովիտում
Բնց է ցայտում, թե աստղերն են կայծկլտում:

Երամ-երամ սլանում են մըրկաբաշ,
Սմբակում են ոսոխներին նենգ ու զարշ:

Մերկ սրերն են կազակների փայլփլում,
Հանց կայծակներ փոթորկածին ամպերում:

Սուրբ վրեժը՝ նման անզուսպ թերեքին,
Որոտում է կիրճերի մեջ մեր կրճքի:

Հեղեղվում են նման գարնան Կուրանի
Ատելության հորձանքները ամեհի:

Մենք թռչում ենք, քաջ թրատում թշնամուն,
Գետին փռում ինչպես ոստերն ուռնուն:

Ով մեր հողն է խուժել մթին գիշերով,
Նա շանթվում է վրիժառու սրերով:

Ճաշակում են ոսոխները ոխերիմ
Կազակների ռազմի քենը վաղեմի:

Ով վրդովեց խաղաղ Դոնը հայրենի,
Նրա ափին տխուր շիրիմ կգտնի:

Խորշերի մեջ ավանդական մեր հողի
Պիտի փտեն ոսկորները ոսոխի:

Իսկ զանգերից նրա լալիրշ, լրբենի
Պիտի կանգնենք բուրգեր դշխեմ ու դժնի,

Որ ափերից Հռենոսի երբ նայեն
Եզերքներին խորունկ Դոնի մեր վսեմ,—

Սարսեն, դողան հրեշները արյունառշտ
Եվ չսողան դեպ հողերը մեր հարուստ:

Քանի դեռ կա թեկուղ մի նեռ ախոյան,
Մեր սրերը չենք դնելու մենք պատյան:

ԼԵՆԻՆԻ ՏՈՒՆԸ

Ալեծով, խորունկ Թեմզայի ափին,
Մի բանվորական հին թաղամասի
Խաղաղ անկյունում կեցած էր մի տուն,
Ճակատի վրա անջինջ հուշագիր:
Այն պարզ, հասարակ, անշուք տնակում,
Որի դռը բախում ծփում էր մի ծառ՝
Աշխարհի բոլոր ծառերի նման,—
Անմահ Լենինն է բնակվել մի օր:
Այն հին, աննշան, հետին տնակում
Նա է ապրել, նա, մեր մոլորակի
Բնակիչների բնակիչը մեծ,
Իմաստուն մարդը բոլոր դարերի:
Նա այնտեղից է հայացքն արձվենի
Սեվեռել բոլոր հորիզոններին,
Բիլ հեռուններին, ուր բանվորական
Բազմություններն են հորձանում անհուն:
Նա այնտեղից է սփռել «Կայծ»-ը վառ,
Որ հետո վառվեց վիթխարի բոցով,
Կիզեց սրտերը բանակների հոծ
Եվ մզեց արդար փոթորիկներին:
Այն տունը հետո եղավ ուխտավայր
Եվ անգլիական ածուխահատի,

Ե՛վ ամերիկյան անտառահատի,
 Ե՛վ շոտլանդական շախտյորի համար:
 Այնպեղից նրանք իրենց կարոտի
 Լուսարձակները նետած լուրթ հեռուն,
 Տեսնում են մի նոր Ավետյաց երկիր,
 Երջանկությունն է ուր թագավորում:
 — Ավետյաց երկիր, Լենինյան երկիր,
 Ծովերից հեռու, մովերից հեռու,
 Դու հրաշալուսւր մի երգի նման
 Հնչում ես ամբողջ աշխարհագնդում:
 Այն փոքրիկ տունը՝ փոքրիկ տանիքով
 Կարծես աշխարհն էր իր մեջ ամփոփում
 Այն կապույտ ափում, ուր մառախուղի
 Պատյանն է թեմզան թուրը մխրձում:
 Այն փոքրիկ տունը՝ սրբություն էր մի
 Կոմունիստ շախտոյր Սեդնեի համար,
 Նա պարծանքով էր հսկում, պաշտպանում
 Մեծ առաջնորդի այն տունը փոքրիկ:
 Ֆաշիստ ցիների երամը զարհուր
 Քանի՜ թաղամաս արավ փլատակ,
 Մոխրակույտերը շիրիմներ եղան
 Խաղաղ Լոնդոնի բյուրավոր մարդկանց:
 Դու էլ մահացար, իմ անգլիացի
 Հարազատ եղբայր, անձնվեր Սեդնեյ,
 Քո պաշտած տունն էլ դարձավ ավերակ,
 Ննջի՛ր սրբազան մոխիրների տակ:
 Ննջի՛ր, հավատա, տունը Լենինի
 Կա ու կմնա հար ու հավիտյան,
 Լենինի տունը տիեզերքն է անծիր,
 Մայր ցամաքները, ծովերը բոլոր,

Հանքերը բոլոր, հանդերը բոլոր,
 Նավարանները բյուր քաղաքների,
 Հողերը բոլոր, գյուղերը բոլոր,
 Հյուղերը բոլոր տառապող մարդկանց:
 Լենինի տունը հյուղն է բանվորի,
 Խրճիթն է հանքի ու հանդի որդու,
 Ծովեր ափոսող նավեր, լաստերն են
 Ծովայինների ու ձկնորսների:
 Լենինի տունը այն վրաններն են,
 Որ հովիվները զարկել են սարում,
 Կամ դալար հովտում, կամ անապատում,
 Կամ եղերքներին ալեսաստ ծովի:
 Լենինի տունը աշխարհն է արար...
 Թեմզայից մինչև Նեվան հայրենի,
 Գանգեսից մինչև ջինջ Նիագարան,
 Մինչ Հոենոսը տունն է Լենինի:
 Հավերժական է տունը Լենինի,
 Հանց լեռնապարը անհաս Պամիրի,
 Հանց գահույքները ծեր Տյանշանի,
 Հանց բարձունքները Մասսի աստղամերձ:
 Լենինի տունը—սրբություն սրբոց
 Մեր սովետական հայրենիքն է լայն,
 Մեր փոթորկակոծ ստեպներն են լայն
 Եվ հովիտները մեր ձյունասավան:
 Արյան, ավերի մոլուցքով հարբած
 Թշնամուն այստեղ գալարի պիտի
 Մահվան արհավիրքն անխուսափելի,—
 Մահվան մրրիկն ահեղ, խուլթափ:
 Ով իմ լոնդոնցի նահատակ եղբայր,
 Մենք երգումների երգում ենք ամեն

Մեր կրծքով, կյանքով, ավյուհով, արյամբ
Պաշտպանել տունը անմահ Լենինի,
Որ տունն է բոլոր տառապածների,
Բոլոր ազգերի՝ գերված, անպատված,
Բոլոր ցեղերի ազատակարոտ,
Բոլոր զնդերի ելած զրոհի:

ՓՐԿԱՐԱՐԸ

Ողջ մարդկության բազմադարյան անտառում,
Նոր հոսների տաղարների զարկի տակ,
Տապալվեցին, իբրեւ ծառեր դալարուն,
Ժողովուրդներ, պետություններ բովանդակ:

Ե՛վ Ֆրանսիան, և՛ Նորվեգիան, և՛ Դանիան,
Ե՛վ օրբանը Հոմերոսի մայրենի,
Եվ կաթնահորդ Բելգիան ընկան ծով արյան,
Սովի երախսվիշապական ու դժնի:

Ողջ աշխարհում սովերներն են երերվում
Բյուր մայրերի, մանուկների ուռմբահար,
Հեզ որբերի երամներն են թափառում,
Անաղաստան և սովահար, ցրտահար:

Մեռելների դիակների քարվանին
Սեւ ցիներն են իջնում ահեղ կռինչով,
Եվ բուերն են վայում, գտած հովանի
Ալեքաղաց մոխիրներում մառ, անթով:

Ո՞վ կհանի այս եղևնի դժոխքից
Քեզ, մարդկություն՝ ոտնահարված, անսլատված,
Ո՞վ կամոքի եվ ցավ, եվ վերք, եվ կսկիծ,
Ո՞վ ուժ կտա քո ուժերին ջլատված:—

Ստալինը, դու լսում ես մարդկություն,
Նա քո սիրտն է, քո ուղեղն է հանճարեղ,
Նա բերում է հավերժական փրկություն
Նվերքներին ու մրակործան, արնահեղ:

Նրա անունն անապական շուրթերին
Կայծակվում է կարմիր զորքը գերազոր,
Ծածանվում են նման հսկա վարդերի
Դրոշները մեր փրկաբար ու բոսոր:

ՄԱՐԴԿՈՒԹՅԱՆ ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ

«Կարմիրքանակայիններ եվ կարմիր-
նավատորմայիններ, հրամանատարներ
եվ քաղաշխատողներ, պարտիզաններ
եվ պարտիզանուհիներ: Ձեզ է նայում
ամբողջ աշխարհը, որպես այնպիսի ուժի
վրա, որն ընդունակ է ոչնչացնելու գեր-
մանական զավթիչների թալանչիական
հրոսակախմբերին: Ձեզ են նայում գեր-
մանական զավթիչների լծի տակ ընկած
Եվրոպայի ստրկացված ժողովուրդները,
որպես իրենց ազատարարների վրա: Ձեզ
քաժին է ընկել մեծ ազատագրա-
կան միսիա: Ուրեմն, արժանի եղեք այդ
միսիային»:

Ի. Վ. ՍՍՆԻՆ

(1941 թվականի նոյեմբերի 7-ին
Մոսկվայի Կարմիր հրապարակում տեղի
ունեցած Կարմիր Բանակի զորահանդե-
սում արտասանած ծառից):

Իմ սովետական ժողովուրդ պայծառ,
Պայծառ կմնա արար աշխարհում
Անունդ, որպես գարնան ծիածան,
Գարնան արեգակ լույսով զարդարուն:

Բոլոր ազգերը հաղթության պսակ
Կդնեն ճակտին քո մրրկածեծ,
Դու քո արյունով փրկության լուսայգ
Կվառես քանի՜ երկրում մահամերձ:

Դու քո արյունով կփրկես բազում
Ժողովուրդներ թանջված, տառապած,
Ում հավերժական մահն է սպասում,—
Դու վերածնունդ կտաս փառապանծ:

Քո հայրենիքը դարձավ ուխտավայր
Լույս ազատության մարտիրոսների,
Ձի թառամելու անմար, աստղավառ
Հիշատակն ընկած քո հերոսների:

Դու արդարախոս զայրույթով խորունկ,
Կեցած քառուղում մահու և կյանքի,
Վիշապ ոսոխին շիրիմ ես փորում,—
Նրա վտառներն առնում կրակի:

Ռազմի բոցերում արհավիրքային,
Օ՛, չի ընկճվում ոգիդ ժայռակուռ,
Մարմնիդ վրա վարդեր վերքերի,
Բացում ես զալիք կյանքի ոսկե դուռ:

Քեզ հաղթանակի տոնախմբության
Պաղաղ ծովերով, եթերով խաղաղ
Հյուր կժամանեն ընկեր, բարեկամ,
Կբացես սեղան եվ ճոխ, եվ ուրախ:

Եվ շրջան կառնեն թասեր ցնծության,
Ծփուն հայրենի փրփրան զինով,
Կհիշես պատվով,—բերկրանքը իմ տան
Ես պաշտպանեցի իմ արյան զնով:

ՀԱՎԵՐԺ

Այս օրերին աղետավոր, ահավոր,
Միբա իմ, դու միշտ սավառնում ես Մոսկվայում,
Գրկախառնվում, եղբայրորեն փայփայում
Քո մարտական ընկերներին բյուրավոր:

Սուրբ ոստանի մատույցներում դրանիա
Հայրենիքի փառքն են նրանք պաշտպանում,
Բորբ հրերի հորձանքներով կործանում
Ոսոխներին վայրի, վայրագ, ոճրամիտ:

Հրեշները չեն քայլի լույս քաղաքով,
Չեն տեսնի վեհ պարիսպները Կրեմլի,
Մենք չենք թողնի նրանք խուժեն խինդով և
Փողոցներդ, Մոսկվա, դու մայր հողեթով:

Դու օրորոց Հոկտեմբերյան Մրրիկի,
Դու Լենինի, դու Ստալինի դարձնոց...
Լսիր, Կարմիր հրապարակ, ոչ մի օձ
Մենք չենք թողնի սրբապղծի քեզ, Լիկ:

Հավերժ պիտի կուրանտները Կրեմլյան
Միջազգային մեր սուրբ հիմնը հնչեցնեն,
Քո լայներում գեղեցկանիստ ու վսեմ,—
Միշտ պիտ բուրի ազատությունն անսահման:

Գոտեմարտում այս բախտորոշ, վճռական,
Սիրտ իմ, երգ իմ, ձեր բախտն էլ է վճռվում,
Ռազմիկներ եք դուք էլ ահեղ այս կռվում,
Այս կռվից է կախված ձեր կյանքն, ապագան:

Մարտնչեցեք դուք ձեր ջանել ավյուռնով,
Ձեր արյունով, ձեր անունով, ձեր ուժով,
Անցեք մարտի մղձավանջով ու մոլորով,
Հաղթանակի լեռը ելեք երկնամով:

Մահվան վիհը մնա անարդ թշնամուն,
Սվիններից մեր դալարվի նա պարտված,
Ողջ մարդկության աչքի առջև անպատված,
Մոսկվայի տակ նա իր մահն է որոնում:

ԳՈՒՍԱՆԱԿԱՆ

Հայոց լուսաղբյուր, քաղցրալուր լեզվով
Երգում եմ, մուսան, ազատ, անկաշկանդ,
Երգա հնչում է վտակներով զով,
Ծփում սրտից սիրտ, թռչում հանդից հանդ:

Իմ երգի առաջ բնոց են ընդարձակ
Պարտեզները պերճ՝ մրգերով զեղուն,
Ծաղկանոցները՝ բույրերով անհագ,
Ծառաստանները՝ դալար, փողփողուն:

Երգիս օրրանն են աղամանդազահ
Լեռները, սուզված զոհար ամպերում,
Ես մի երգիչ եմ, բարձունքի արքա,
Իմն է հայրենի անսահման հեռուն:

Լազուր լեռներում արեգակամերձ
Ծնվեցի, եղա պատանի հովիվ,
Բայց ինձ սուրբ շուրթով կոչիր բանաստեղծ,
Ջոնեցիք երգեք նուրբ, նման հովի:

Եվ պատգամեցիր,—բովանդակ սրտով
Երգիր լեռների աշխարհն անտրտում,
Դաշտերը անդորր, զետե՛րն անվրդով,
Ե՛վ երանություն, և՛ աղատություն:

Եվ ես երգեցի, և երազեցի
Կույս գաղաթները անմահ արվեստի,
Եվ ինձ թեվ տվեց մեծ շիրակեցին
Մեծությամբ իրա անեղերք սրտի:

Ես Մուսի սարի փեշերին անհատ
Զրույց արեցի ծաղիկներին հետ,
Եվ աստղերին հետ՝ լուսեղեն երազ,
Եվ Հայնեի հետ հարազատ հավատ:

Մեր հնձաններում շրջեցի խինդով
Շքեղ շողքի հետ արև Պուշկինի,
Միրզա Շաֆու հետ խորունկ դավաթով
Խմեցի հայոց հրաբոց գինի:

Երկիր, աշխարհ լույս աղբյուրների
Թաղուհիներն են աղբյուրները քո,
Եվ թավալվում են ջինջ, սքանչելի
Հոգուս անտառով, հովտով, ձորակով:

Ո՞վ է մոլեգնում զալ թույնը թափել
Կույս աղբյուրներից անապակ ակնում,
Ո՞վ է մոլեգնում վայրագ՝ կոտորել
Լույս մանուկներին երգելիս բերկրուն:

Ո՞վ է սպառնում զալ՝ բանաստեղծի
Դափնե պսակը փոշում տրորել,
Ո՞վ է սպառնում քո բանաստեղծին
Կախաղան հանել, գերեզման փորել:

Ո՞վ է մարմաջում մեզ թաղել կենդան,
Ինչպես թաղեցին հայրենաբարբառ
Սիամանթոյին մարտիրոսական
Եվ Վարուժանին մարգարտաքնար:

Մեր հողն անարգող դժնի դահիճներ,
Վայրագ հետնորդներ արնոտ Աթիլի,
Դուք թունաթաթալ խայթող կարիճներ՝
Հավետ դարշելի, հավետ ատելի:

Դուք կարորվեք կրունկների տակ
Մեր սպառապեն, զրահապատ ուժի,
Կանապականա օղը թունահաղ,
Ձենք թողնի կյանքում անգամ մի փուշի

Ձեր հորդաներից հաղարահղեղ,
Դուք թշնամիներ դուրուժյան, երգի,
Դուք թշնամիներ քնարի լուսեղ,
Դուք հալածողներ հանճարեղ մտքի:

Վայրի ոսոխներ գիտության, լույսի,
Դուք եք սեվաբոց խարույկի հանել
Անթոշ երկերը Գյոթեի, Մարքսի,
Շոդուն Շիլլերի, Շելլերի անմեռ:

Սարուկներ Հիտլեր ավերակիչի,
Դուք վանդալորեն ավերակեցիք
Հեքիաթ Հայնեի, մեծ Միցկևիլիչի
Հուշարձանները վսեմ, դեղեցիկ:

Խավարամոլներ դաժան, դժնաքայլ,
Քանի ոստաններ արիք փլածակ,
Աշխարհն ուղում եք առնել ձեր մռայլ,
Սև խարույկների կամարների տակ:

Բայց մառ բոցերում ձեր հրդեհների
Ինքներդ պիտի վառվեք, մոխրանաք,

Կտեսնեք ծուխը ձեր ոսկորների,
Սակայն չեք տեսնի երբեք հաղթանակ:

Մերն է լինելու հաղթության հեռուն
Եվ ազատության պարտեզն անթառամ,
Ինչ երազել ենք մեր երազներում,
Կառուցել, կերտել մեր կյանքի գարնան:

Ամենը, ինչ որ բանաստեղծեցինք
Հավատով, խինդով, հոգու թրթրում,
Ինչ քնարեցինք անխառ, անկեղծիք
Վտակակարկաչ մեր քնարներով:

Արյունով արբշիռ ճիվաղներ մռայլ,
Ձեր մագիլն արնոտ չենք թողնի դնեք
Մեր արդարախոս գրքերի վրա,
Երգերի վրա լենինյան, արեգ:

Ձենք թողի պղծեք անբիծ արվեստի
Տաճարն հոյադուռ ու հրաշավիմ,
Բյուր գուսան, նման սեզ էվերեստին՝
Ահա կանգնել են նրան առավեն:

Սուր են սրերը մեր բոց երգերի,
Ինչպես քաջ Դավթի թուրը հինավուրց,
Ինչպես ահարկու կայծակների խուրձ
Ճայթում են լպիւրջ ձեր ճակատներին:

Մրրիկն է պայթում ժողովուրդների
Եվ գուսանների վրեժը՝ որոտ,
Ձեզ սպասում է մեզ շիրիմների,
Մեզ՝ երջանկության լուսեղ առավոտ:

ԱՆՊԱՐՏՈՒԹՅՈՒՆ

Գմբեթները աստղազուլա Կրեմլի
Նիզակում են ոլորտները վերըստին
Եվ վերըստին կուրանտները թնդալի
Հնչեցնում են հզոր հիմնը մեր սրտի:

Նորից ահա դու ազատ ես, անառիկ,
Մոսկվա, Մոսկվա, ազատության օրորան,
Եվ Ստալինի կուռ ձեռքումն է բանալիդ
Եվ կեցած ես անպարտելի, անվարան:

Ձապանվյալ սուր սրերն են կայծակվում,
Նժույգները փոթորկվում են խենթությամբ,
Սկսվել է մի վիթխարի հարձակում,
Հետ է քշվում ոսոխն, ինչպես միթին ամպ:

Տրորում ես ոտքերիդ տակ երկաթե
Բազմազուլա, աշխարհակուլ վիշապին,
Հերկուլես ես, երկիր, նրան թրատե,
Շանթե, նետե խորքը մահվան վիրապի:

Ով քո հողն է կոխել, հող էլ պիտ դառնա,
Իմ հայրենիք, զրահակուրծք դյուցազուն,
Մահ է ուղում, թշնամին մահ կստանա,
Քեզ հաղթության դարունհիւ են սպասում:

Նորից պիտի մանուշակներ խնդության
Բուրեն բոլոր քո ասիերում, հայրենիք,
Նորից պիտի քեզ հետ նստեն լայն սեղան
Դո ուսարերը ու դուստրերը ռազմիկ:

Նրանք քո լույս հաղթանակի վարունքին
Երամներով հավքերի տունն իշխողն
Եվ կավետեն ուրախությունն աշխարքին,
Եվ իզուգեն քեզ նոր փառքով անթառամ:

Փառք քո որդոց սվինների շողյունին,
Շառաչյունին քո արկերի հազար փառք,
Փառք արեգակ Ստալինի անունին,—
Նա պողպատ է, երգ է, դրոշ, հաղթանակ:

Գ Ա Ն Գ Ը

Հին արեվելքի մի հին աշխարհում
Կար մի թագավոր անկուշտ ու ազահ,
Բազմություններ էր անդուլ խոշտանգում,
Նրանց դանակերից կանգնում իրեն դահ:

Մորեխի նման նա զորքերով հոծ
Խժռում էր օտար արտեր հարեվան,
Լափում էր օտար հասկերն իբրեմ բոց
Ու մոխիր մաղում դաշտերի վրա:

Օտար քաղաքներ շեն ու հոյակերտ
Ավերում էր նա, անվերջ ավարում,
Շքեղ շենքերը դարձնում խավար բերդ,
Ընկղմում մթին, ահեղ խավարում:

Ուր ներխուժում էր խուժդուժ, խաժամուժ
Բանակը նրա նման խուժանի,
Այնտեղ փռվում էր մահու մեզ ու մուժ,
Տոչորում, այրում թուփը շուշանի:

Սարի ջինջ օդն էր լինում ապական,
Թույնի էր փոխվում բույրը ծաղկունանց,
Ժողովուրդների ներկան, ապադան,
Կորչում էր մի պահ մութի մեջ անանց:

Նախճիր ու ոճիր, չարիք ու կարիք
Թագավորում էր այդ թագավորի
Ետեվից, իբրեւյ աղետ, արհավիրք,
Իբրեւյ մղձավանջ, տանջանք բոլորի:

Ոսկին էր ընտրել թագավորն այդ մաս
Թագ արքայական, զահուլք արքենի,
— Աշխարհում ինչքան ոսկի անհամար,
Աշխարհում միայն իմը պիտ լինի:

Աշխարհում ինչքան գոհար կա անգին,
Ինչքան հուր հակինթ պիտի միմիայն
Հյուսվեն թելերին իմ շվայտ կյանքի
Եւ ասլարանքիս շուք տան անսահման:

Տիեզերքի վրա, ազգերի վրա,
Ինչպես ավազը անապատներում,
Իմ զորքը պիտի տիրակալ մնա,
Թուրս շանթի պես դաժան, աններում:

Այսպես թրի տակ քաշեց նա բազում
Ժողովուրդներ, հայրենիքներ,
Բայց երբ ևս մարեւ դու, արդար ցատում
Ազատակարոտ ազգություններ:

Դու ոտնահարւած ազգերի սրտից
Պայթեցիր ինչպես փոթորիկ ծովում,
Ինչպես կայծակն է ճայթում կապույտից,
Ճայթեցիր գլխին իժի նզովուն:

Եւ զոռոգ արքան զորքերով խառնակ
Ընկավ վրէժերը վրէժի վսեմ,

Ըմբոստ ազգերի զարշապարի տակ
Գտավ իր մահը դշխեմ ու նսեմ:

Իմաստունները բոլոր ազգերի
Նեո թագավորի ամբոցը եկան,
Ճամբով բյուրավոր քարավանների
Բազմությունները հանց բոցը եկան:

Եկան բորենի էն բռնակալի
Արյունով օծված ապարանքի մոտ,
Ծառացան նման զարնան ծովերի
Փըրփըրակոհակ, ցասկոտ, փոթորկոտ:

Եկան արնահեղ պատերազմների,
Կողոպուտների հրեշ—ճիվաղին
Գերեզմանելու, իբրեւ զարշելի
Լեշի զաղրահատ, ժահրոտ, դիվային:

Ամբոխը, կարծես, վիթխարի մի մարդ,
Գանգը արքայի իր ձեռքը առավ,
Ասաց,—այս զանգը ստոր ու տմարդ,
Ինչքան նենգություն աշխարհին բերավ:

Ինչքան նողկալի, խարդախ զառացանք,
Ժայթքեց իժերի սեւ բույն՝ այս զանգից,
Բերեց ազգերին սա ինչքան խոշտանգ,
Տառապանք, անկում ու մահ ու կսկիծ:

Աշխարհի առաջ, արեւի առաջ
Արքայի լեշը տանք անգղներին,
Թուր կտուցներով թողեք անհառաչ
Շուտ կտցահարեն բռնակալի դին,

Ինչպէս բոլորիս նա կտցահարեց:
Սակայն այս զանգը, անոթը մահի,
Ի՞նչ անենք, ասեք, իմաստուններ մեծ,
Գիտուններ բազում արար աշխարհի:

Այնժամ խոսք խոսեց մի մարդ ալեհեր,
Միբուքը ճերմակ՝ ամպ միջորեի,
Հայացքն արծվենի, աչքերը ջահեր,
Լի իմաստությամբ, խոհով զարերի:

— Հրերի ճարակ, սրերի ճարակ
Եղած հրաշագան մեր ոստանների
Ոսկին ցոլում է հանց անմար կրակ
Գանձարաններում շահի տհալի:

Անկուշտն աշխարհի, ազանն աշխարհի,
Մեզ նետած կրակ վշտի, վտանգի,
Արշավանքներով մառ ու նենգալի
Ավարեց, մարդիկ, օ՛, ինչքան ոսկի:

Ճիւղադարձող շահի զանգը մառ
Բերենք մենք լցենք իր գավթած ոսկով,
Տեսնենք թե ինչքան ոսկիներ պայծառ
Կտանի զանգն այդ մոլագար, անթով:

Տեսնենք անոթն այդ լի ոճիրներով,
Թունավոր թասն այդ մտքի լրբենի,
Որ զառանցում էր ոսկի տենչալով,
Ինչքան ոսկիներ պիտի ներս առնի:

Անսալով խոսքը ծեր իմաստունի,
Ալեկոծվեցավ ամբոխը օվկիան,

—Ա՛ռ քեզ բանալին մեծ գանձարանի,
Առ քեզ և գանգը, ծերհեղ աննման:

Ծերուկը առավ ու շարժվեց առաջ,
Ամբոխն էլ ծփաց ծուփով օվկիանի,
Ծերուկը համակ ժրություն դառած
Բացեց դարպասը ծով գանձարանի:

Հանկարծ հանց արեւ ճառագայթարձակ,
Անհատում ոսկին ցուլցւաց փայլով,
Բուռ առ բուռ լցրեց ոսկին այդ շողակ
Արքայի գանգը խավար ու անթով:

Սակայն, օ՛, հրաշք... ինչքան լցնում էր,
Մնում էր գանգը վերստին թափուր,
Ծերուկը արմանում ու զարզանդում էր,
Ու նոր ոսկիներ թափում լիարու:

Հեզ ալիվորը զուր էր ճիգ անում,
Գանգն առաջվա պես մնում էր դատարկ,
Ինչպես ջրհորը հին Բաբելոնում,
Որ երկնքի պես խոր էր, անհատակ:

Ծով գանձարանի ոսկին բովանդակ
Անկուշտ երախն էր առել գանգը սեւ,
Լցրեցին նաև հակինթ ու սուտակ,
Հակինթն էլ հատավ, գոհարն էլ լուսե...

Թափուր էր էլի գանգը ահուկի
Այն զարհուրելի ազահ արքայի,
Ասես թե լիներ մթին դարերի
Բերան ամեհի կամ բերան մահի:

Քարացավ մի պահ բազմութիւնը ծով
Այդ տեսարանից զարմանահրաշ,
Ու հոգին լցվեց անեծքի բոցով.
— Նզովք ագահին՝ զարշ, ստորաքարշ:

Այդ ոսկիներից շողուն, փայլազուն,
Արյունն է ծորում ժողովուրդներին,
Բյուրավոր մարդկանց քրտինքն է հոսում,
Արցունքների հետ անթիվ մայրերի:

Այդժամ ճեղքելով ալիքն ամբոխի
Ասպարեզ եկավ մի ծերուկ մշակ.
— Ով ժողովուրդներ, ես մարդ եմ հողի,
Ես հողի հետ եմ խոսել շարունակ:

Բերենք մենք հողով լցնենք արքայի
Գանգը ամենի.— առաց, բաց արավ
Հողով լի փեշը իրա կապայի.—
Գանգը երկու բուռ հող հաղիվ տարավ:

Հողի մշակի իմաստութիւնից
Թեվ-թռիչք առած ամբոխը խընդաց,
Գերեզման նետեց շահի գանգը պիղծ
Ու խաղաղության հովիտը զնաց:

ՈՍՏ ԲԱՐԴԵՆՈՒ

Հնում մի հայոց հայանի գուսան
 Հեռու Ասորիք քշվեց աքսոր,
 Քանզի չէր հաճել նրա մուսան
 Գովել արքային գողող ու զոռ:
 Աքսոր մեկնելուց առաջ բոլոր
 Վայրերը մանկութ շրջեց ոտով,
 Նա վերջին անգամ աչքով մոլոր
 Նայեց հայրենի լեռներին թով:
 Ամեն աղբյուրից ու գետակից
 Մի ափ ջուր խմեց ու շնջաց.
 — Հեյ, քնաք բարով իմ սրտակից
 Ջրեր՝ զլլան ու սրընթաց:
 Իմ մոր կաթի պես անուշ եք դուք,
 Իմ մոր կաթի հետ ինձ սնեցիք,
 Ես հասակ առա ոնց գովաշուք
 Բարդենին ափին ձեր գեղեցիկ:
 Ուր էլ ես լինեմ՝ ձեզ կհիշեմ,
 Ուր լինեմ ես ձեզ չեմ մոռանա,
 Իմ վրնի նման դուք էլ վսեմ
 Տաղեր եք տաղում անխառ, անշահ:
 Այսօր դնում եմ աքսոր, սակայն
 Ձեզ այցի կգամ, երբ կարկաչի

Արդարությունը անապական՝
 Ձեզ պես աղբյուրներ լուսնակաջինջ։
 Ապա նա վինը թեվի տակին
 Նստեց հով շուքում կանաչ թիփի,
 Նայեց ու ասաց մանուշակին,
 —Իմ հայրենական գիտի ամփի,
 Այ նխշուն հարսիկ, ալեվորիս
 Մտահան չանես, չմոռանաս,
 Այցելելու եմ ես քեզ նորից,
 Երբ արդարությունն՝ անուշ երազ
 Քեզ նման ունուշ հոտ արձակի
 Հայոց դաշտերում, ոստաններում։
 Ապա համբուրեց մանուշակի
 Կանաչ ոտքերը, լացեց տրտում։
 Եկավ հովիկը քնքուշ ձեռքով
 Սրբեց արցունքը ծեր գուտանի
 Ու աղբյուրակի խաս եղերքով
 Շուկավից անտառն իր մայրենի։
 Ելավ երգիչը՝ մտնի անտառ,
 Ծանոթ ծառերին իրա վերջին
 Հրաժեշտն ասի սրտիցն անբառ,—
 Հանդիպեց խայթող մի եղինջի։
 Եղինջը նրա ոտքը խածնեց,
 Նման կարիճի մի թռնազեղ,
 Եվ այսպես խոսեց երգիչը մեծ
 Իր սրտի խորքից արդար, լուսեղ։
 —Դու խածնիւր ոտքս, խղճուկ եղինջ։
 Արքայի նման այն աղիրատ,
 Որ մեր լեռների օդն անեղծ, ջինջ,
 Ապակահում է վարքով արատ։

Քամում է ռամիկ ժողովրդի
 Վերջին վաստակը, հափշտակում,
 Ժողված բոլորքը իր տմարդի
 Նախաբարներին: Նա ցոփ, անքուն
 Խրախճանքներում վատնում է ողջ
 Գանձերը, գույքը Հայաստանի,
 Հայ աղջիկներին գարնան բողբոջ
 Պոկում, ձոնում է պարսից շահին:
 Եվ պահանջում է այդ եղիկին,
 Որ իմ սուրբ վինը արդարախոս,
 Լուռ անցնի կողքով իր մեղքերի
 Եվ փառաբանի գահույքը զոս
 Եվ խարազանը իր եղինջյա,
 Որ մեր հեզ ազգի մերկ կողերին,
 Մերկ մեջքի վրա անգուլթ իջավ,
 Եվ ցայտեց արյան հուր շիթերի
 Ցողեր բյուրավոր: Անգուլթ արքան,
 Քո հրամանով դաժան, դժնի
 Օտար հող կերթամ, բայց չեմ իջնի
 Քո առջեվ ծունկի ոչ մի անգամ:
 Օտար հողում էլ չեմ գադարի
 Նզովել ես քո ծնունդը պիղծ,
 Պարսավել վարքը անարդարիդ,
 Թեկուզ գայլի պես հոշոտես ինձ:
 Այսպես գուսանը սրտի խորքում
 Խոսում էր խռով ու վրդովուն,
 Արդարությունն էր խրոխտ երգում
 Նրա խոսքերով ազնիվ, թովուն:
 Մտքերով տարված անցավ մարի
 Անտառով, հասավ մի բացատի,

Նայեց աչերին ջինջ ցողերի,
 Իջած գորգերին զմրուխտ խոտի:
 Նայեց ու ասավ.— Իմ արցունքին
 Դուք շատ եք նման, շաղեր շողուն,
 Ձեզանով լի է երգչի հոգին,
 Նա ձեզ կպահի օտար հողում:—
 Բացատրեց ելավ գուսանը հեզ,
 Գնաց մայրական հյուղը, որի
 Բակում կեցած էր մի սեզ, անթեք
 Բարդենի կանաչ ու վիթխարի:
 Բարդենու շուքում կանգնած էին
 Բարեկամները իր հարազատ,
 Աչքներում թախիծ, մորմոք մեկին
 Աշնան ամպի պես խոր, անփարատ:
 Երգչին ալեհեր բարեմ սվեց
 Ու առավ նրանց բարեմն անուշ,
 Իրեն մոտ վազող մանկանց գրկեց,
 Համբուրեց նրանց աչքերը նուշ:
 Ու առավ վրնը ու նվազեց
 Իր հրաժեշտի տաղը տխուր.—
 —Հարազատներս, մնաք բարով,
 Վշտով եմ ձեզնից ես բաժանվում,
 Բարեկամներս, մնաք բարով,
 Ինձ հետ ձեր հոգու ցամփե եմ տանում:
 Հայրենական հյսւղ, մնաս բարով,
 Ինձ մայրենական օրրան եղար,
 Բարդի բազմաճյուղ, մնաս բարով,
 Չոր գլխիս կանաչ վրան եղար:
 Իմ քնքուշ մերիկ, մնաս բարով,
 Ես քո քնքշանքը չեմ մոռանա,

Իմ հոր դերեզման, մնաս բարով,
 Ես քո օրհնանքը չեմ մոռանա:
 Իմ դուռ ու դրկից, մնաք բարով,
 Ձեր լավությունը չեմ մոռանա,
 Անուշ կողակից, մնաս բարով,
 Քո ջինջ անունը չեմ մոռանա:
 Իմ գեղ, դեղացիք, մնաք բարով,
 Ձեր արդար հացը չեմ մոռանա:
 Իմ ազդ ոսմիկ, մնաս բարով,
 Քո աչքի լացը չեմ մոռանա:
 Ծերուկ գուսանը պղնձակուռ
 Վինն էր նվագում, հետն էլ երգում,
 Ծերուկ բարդենին խշշում ախո՜ւ,
 Տրտում նվագն էր շարունակում:
 Կարծես ասում էր բարդին կանաչ
 Մի կանաչասիրտ եղբոր նման.
 — Աքսորանք գնա դու անհառաչ,
 Ես երգդ կերգեմ ամեն զարնան:
 Տնեցիները բերին երգչին
 Մի խուրջին, միջին ճամբի պարեն,
 Լավաշ ու պանիր ու կանանչի.
 — Գուսան, ի՞նչ նվեր մենք քեզ բերենք,—
 Ասացին գեղցիք, երբ նա արդեն
 Ցուպը, վինն առավ ճամփա ելավ՝
 Շուրթերի վրա համբույրներ թեն՝
 Հարազատների բարի ու լավ:
 — Ի՞նչ նվեր բերենք, որ անթառամ
 Հիշատակ լինի քեզ աքսորում:
 Խոսք խոսեց այն ժամ մայրը զառամ
 Աչքերում երկու արցունք ցոլուն՝

Դողդոջուն ձեռքում բարդու մի տունկ,
 — Էս շյուղը, որդիս, առ քեզ նվեր,
 Էս շյուղի մեջ է սերը խորունկ
 Քո հոր, քո կնոջ, քո մոր անտեր:
 Ինչ աշխարհ երթաս, էն աշխարհում
 Կանկես շյուղը այս նորածիլ,
 Կդառնա նա քեզ ծառ դալարուն,
 Գլխին կնստի մի արագիլ:
 Էն արագիլը դու կհաշվես
 Քո մոր սուրբ հոգին, խոսնակ որդի,
 Իջած բարդենու գագաթին վես,
 Նա քեզ կարոտս կհաղորդի:
 Էն բարդենու տակ դու կհիշես
 Բարդենիներին քո հայրենի,
 Նրա շվաքում կնվագես,
 Զիլ ձենդ կգա, ինձ կհասնի:
 Մեն մի փետուրը արագիլի
 Կհաշվես անուշ մի բարեկամ,
 Մեն մի տերեվը բարդի ծառի
 Կհաշվես քնքուշ մի հարեվան:
 Էսպես հեզ մայրը ջահել օրդուն
 Ինչպես մի հավքի հեզ, տարագիր,
 Ճանապարհ դրեց հեռու երկիր,
 Հեռու աքսորանք, պանդխտութուն:
 Կատարվեց կամքը չար արքայի,
 Որ կրքերի մեջ շվայտ, տարփուն
 Ու խնճույքներում արբշիւ արքում,
 Վատնում էր գանձը Հայաստանի:
 Խարագանի տակ նրա հեծում,
 Տնքում էր ռամիկ մի Ժողովուրդ,

Որ չուի՞նք էր շինում, գութան լծում,
Հերկում ու բերքում հողերը կորի՞նք,
Իրիկունները հյուղերում մու՞թ
Պատմում զրույցներ գուսանական՝
Լի բմբուսությամբ, հուշով անսուտ
Իր կռիվների հերոսական:
Վշտի ժամին էլ թախծում էր նա
Գուսանի նման երիտասարդ,
Որ օտար գետի ափին ամա,
Ապրում էր պանդուխտ օրերն անգարդ:
Տնկել էր այնտեղ նա մայրենի
Բարդենու տունկը, ջրել անգուլ,
Շյուղը դարձել էր մի գեղանի
Ու գեղուղեշ ծառ հովերով սույլ:
Անծանոթ վայրում ծառը այդ պերճ
Իրեն և՛ տուն էր, և՛ հայրենիք,
Նրա ճյուղերի սուսափի մեջ
Լսում էր նա մոր ձայնը քաղցրիկ,
Որ ասես լիներ անուշ օրոր,
Որ նա լսել էր օրորոցում
Հեռավոր հրաշք հեքիաթ մի օր՝
Հայոց լեռների ծաղկանց ծոցում:
Ամեն մի ճյուղը թվում էր մի
Հարազատ ընկեր, մի բարեկամ,
Մի քաղցրիկ քուրիկ, մի հարեփան,
Մի անուշ ախպեր, մի սիրտ ջերմին:
Նա ցերեկները վինն ուսից կախ,
Շրջում էր գյուղերն օտարազգի,
Նվագում, երգում տաղեր շարմաղ՝
Լի տառապանքով իր խեղճ աղգի:

Իրիկունները աստղերի հետ
 Զրույց անելով, գալիս էր նա
 Ծվարում շուքում խաղաղավետ
 Այն բարդու, կեցած ավի վրա:
 Մի օր էր ճերմակ մի արագիլ
 Թեւելով եկավ, իջավ բարդուն,
 Ժողկեց չորուկ ճյուղք ու ցեխ, ու կիր,
 Երգելով հյուսեց մի թուխիկ բուն:
 — Իմ ազիզ մայրն է, — խոսեց սրտում
 Գուսանը տրտում ու տարագիր, —
 Դարձել է ճերմակ մի արագիլ,
 Եկել է տեսնի պանդուխտ որդուն:
 Ճերմակ արագիլ, անապակ մայր,
 Մեր սարում կանաչ գարնուն իջավ,
 Ճերմակ արագիլ, իմ փափազ մայր,
 Սարից իմ սիրած առնուն իջավ:
 Խոսնակ արագիլ, իմ հոր հյուղը
 Մնում է, թե, ախ, վերան եղավ,
 Խոսնակ արագիլ, իմ հոր գյուղը
 Անցավ է, թե ցամլն երամ եղավ:
 Գուսանը տաղով հարցում անում,
 Նայում էր բարդու աստղատերեւ
 Գաղաթին թառած այն քնքշանուրը
 Հյուր արագիլին ճերմակաթեւ:
 Արագիլը մի անուրախ երգ
 Գվգվում էր մեղմ, հուշիկ մնչում,
 Դա մի թախիծ էր, խոր, անեղերք,
 Պանդուխտի տաղ էր տխրահնչյուն:
 — Մենիկ կմեռնեմ օտար երկրում,
 Օտար մայրերը ինձ կթաղեն,

Օտար քույրերը հող կմաղեն
Շիրիմի վրա իմ անանուն:
Օտար մանուկներ, օտար հարսեր
Խաղերս կերգեն հողիս վրա,
Մերիկս երկրում կսարսռա,
Կզգա, որ մարեց բալեն անմեր:
Կանաչ աչքերով քուրիկ բարդի,
Կարտասովես հողիս վրա թեքված,
Կարտասովի քեզ հետ վինս բեկված
Հառաչանքներով փշուր սրտի...

.....
Անցան տարիներ բարդի ծառի
Սաղարթների պես մրրկավար,
Թախիծը նման ճանապարհի
Գուսանի սրտում փռեց իր մառ
Փռչին դեղնավուն: Անտես եկավ
Ծերությունն՝ անկոչ մի այցելու,
Երեսը դարձավ ճաքճաք կավ,
Թուխիկ մաղերը ձյուն սարերու:
Սակայն գուսանը իր անբաժան
Վինը ուսից կախ լուռ դեգերում
Հալեալում, ապա Դամասկոսում
Հյուսում էր տաղեր գովքի արժան:
Եվ նրա ծերուկ, անբախտ հոգին
Ճխում էր մի պահ՝ խնդությամբ լի,
Երբ հանդիպում էր օտարազգի
Պատանիների, աղջիկների,
Որ երգում էին իր հորինած
Եղանակները, հայրեններն անխառ,
Ընծայում իրեն դրամ ու հաց,

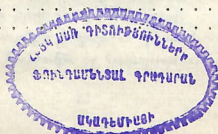
Ողջունում խոնարհ ու սիրարար:
 Բայց խնդությունը այս աշխարհում
 Կարճատեղ է միշտ ու վաղանցուկ,
 Վշտի հեղեղը ձոր էր փորում
 Գուսանի սրտում տրտում, ահձուկ:
 Մի աշնան օր էր, մութոտ մի օր,
 Մռնչաց խորշակն անառապի,
 Հովազներն պես նա ահավոր
 Արշավեց ավով և՛ այն գետի,
 Որի եզերքին մարմնով շիտակ
 Կեցած էր բարդին հեգ գուսանի, —
 Սամոմն ամենի ու դժնդակ,
 Խուլական թափով ժանտադժնի
 Ու ավազեղեն բյուր վահանով
 Զարկեց ճյուղերին բարդի ծառի,
 Պոկելով ոստեր կանաչամով,
 Նման թեւերի արագիլի:
 Բարդին սարսուռաց, գուսանը ծեր
 Գետնափոր խուղում տնքաց անօգ,
 Կարծես թե կրծքին փրվեց մի լեռ,
 Խեղդում էր նրան մի խոր մորմուք:
 Խորշակը քանի գնաց, այնքան
 Մոլեգնեց հուժկու, ահազնացավ,
 Բռնեց բարդենու ճյուղքը երկայն,
 Պոկեց ճանկերով իր չարադավ:
 Իբրեւ մի թաթավ ավարն առավ
 Տարավ թաղելու գեղին փռում,
 Գուսանը իրա հյուղում սառավ,
 Մեկը ձեռքերն է կարծես փշրում,
 Զարկեց կայծակն էլ հազարաթուր,

Բարդենին շանթված իջավ ծնկի,
 Տաղալվեց կրծքին դետի զարհուր
 Նման դյուցազնի վեհ հասակի:
 Գուհանը նայեց աչքերով մառ
 Հայրենի ծառին կայծակնազարկ
 Ու վերջին հիգով նա սխրաբար
 Նետվեց թաթավը սեվակոհակ:
 Բռնեց հարազատ ծառի հյուղքից,
 Իբրեւ ըզզուկից մոտ ընկերոջ,
 Պագեց շուրթերով մահակսկիծ,
 Հանգավ ջրերում ահեղագոչ...

Յ Ա Ն Կ

Իմ ժողովրդի մարտի մատյանում	3]
Ծա փոթորիկն եմ երգում փրկավետ	4
Ռազմի բնար	6
Բարի երթ	8
Անժառ աչքեր	10
Բելոռուսական դյուզակ	12
Հայրենի ծառ	14
Սլավոնական սոնետներ	16
Վերավարի երազը	21
Դու ազատության ցույց հավատարիմ	22
Հայրենասիրական	25
Արծիվ օդաչուն	27
Բաժանման ժամին	31
Դռնի եղբրքին	33
Միայն թե հաղթեք	36
Զմեռային	38
Արիություն	39
Գրոհ	41
Լենինի տունը	43
Փրկարարը	47
Մարդկության հայրենիքը	49
Հավերժ	51
Դուստնական	53
Անդաբառություն	57
Դանդը	59
Ոստ բարդենու	65

ԳԱՍ Հիմնարար Գիտ. գրադ.

FL0046831

АШОТ ГРАШИ
МУБАРИЗ НӘҒМӘЛӘР

(әрмәни дилиндә)

АЗӘРНӘШР
Баки—1942